Pritz Pál
Emlékirat és történeti valóság – Barcza György emlékiratai fényében

A hazai történész szakmának egy vonatkozásban még az irodalomtudománynál is kedvezőtlenebb a pozíciója. Míg ott a textológia (számos jogos panasszal együtt) intézményes feltételrendszerrel rendelkezik, a mi szakmánkban a tudományos forráskiadásnak nem csupán szűkösek az adottságai, de vannak olyan területek, ahol ilyesmivel a modern korok kutatói semmiféle lehetőséggel nem rendelkeznek.
Témánk szempontjából most csupán az emlékiratok kiadásával kapcsolatos lehetetlen (bár láthatjuk: nagyon is lehetséges) helyzetet tesszük szóvá.

A memoár – jól tudjuk – igen lényeges műfaj. Azzá teszi a tény, hogy a visszaemlékező olyan *megélt* tudással rendelkezik, amit a historikus többnyire eleve nem birtokolhat. Ebből következőleg a memoárok sokat segíthetnek munkánk eredményességében. Ugyanakkor a memoáríró – *versenytársunk*, olyan versenytársunk, akinek széles olvasói körök szemében velünk szemben behozhatatlan az előnye. Ezt az előnyt tovább növeli az a tény, hogy a könyvkiadók – érthető piaci megfontolásokból – nemes egyszerűséggel szólva csupán addig a pontig érdekeltek memoárok szaktörténészek közreműködésével történő megjelentetésében, amíg mindez az olvasó számára azt sugallja, hogy a szakma figyelő szeme által ellenőrzött munkát vesz kézbe (= ad érte pénzt).

Ám az emlékiratok valóban mély és kifogástalan tudományos apparátussal történő kiadása (saját tapasztalat birtokában is állíthatom[1]) anyagilag kifejezetten kontraproduktív.

Mivel ezen bizonyosan nem lehet változtatni, csakis a piaci szempontoktól függetlenített könyvkiadás oldhatná meg ezt a tudományos problémát. Vagyis – a széles körök számára történő könyvkiadás *mellett* – ugyanannak a műnek a tudományos pedantéria szabályai szerinti edíciója is szükségeltetik.

Lényegében a legutóbbi rendszerváltással egy időben indult meg az Európa Kiadó és a *História* folyóirat méltán népszerű *Extra Hungariam* sorozata, amely számos fontos visszaemlékezést kapcsolt be a hazai közgondolkodásba. Ezen érték mellett ellenben ott van az a súlyos negatívum, hogy a széles körökhöz eljutott sorozat – miközben a tájékoztató, korrigáló jegyzetek révén a tisztánlátás érdekében is tett a Kiadó – számtalan ponton a történeti közgondolkodás deformációit is csontosította.

Írásunk Barcza György visszaemlékezéseinek (terjedelmi okokból valójában csupán első, kisebbik részének) górcső alá helyezésével illusztrálja az elmondottakat.

---

[1] Boroviczény Aladár: *A király és kormányzója.* Szakmailag ellenőrizte, a jegyzeteket és az utószót írta Pritz Pál. Európa, Bp., 1993.

*

A két világháború közötti, a második világháború alatti magyar história világában tájékozottak előtt ismerősen és jól cseng Barcza György neve.

A jeles diplomata leginkább londoni éveivel[2], majd 1943 márciusától a háborúból történő kiválásunkat előmozdítani hivatott svájci tárgyalásaival, a német megszállás után megalakult Követi Bizottság vezetésével (kedvezőbb csillagállás esetén a másik Magyarország kormánya lehetett volna) vált részévé történeti közgondolkodásnak.

A háború utáni megkeseredett hangulatában[3] Svájcban 1946-ban írta meg – több mint 1100 sűrűn gépelt oldalon[4] – visszaemlékezéseit. A terjedelmes szövegből 1983-ban a müncheni *Új Látóhatár* Borbándi Gyula révén adta ki azt a részt, amely Barcza 1943-as svájci erőfeszítéseit eleveníti fel. Majd a *Századok* 1987-ben az 1941 és 1943 között itthon eltöltött időt elbeszélő részletet tette közzé Urbán Károly és Vida István közreműködésével.[5] Az *Extra Hungariam* sorozatban 1994-ben megjelent kétkötetes mű sem teljes, ám az – a biztos szemmel válogató Antal Lászlónak köszönhetően – a lényeget bizonyosan tartalmazza. A kötet használhatóságát nem csupán az időközben fájdalmasan igen korán elhunyt Bán D. András utószava és jegyzetei segítik, hanem a Barcza György írott hagyatékban alapos kutatást végzett John Lukacs is. Ő tömören igen informatív írásában elmondja, hogy a Egyesült Államok-beli Stanfordban lévő Hoover Intézetben Barczától tizenkét nagy doboz van. Míg a visszaemlékezés három doboznyi, addig az 1914 elejétől 1947 végéig vezetett naplók hét dobozt (!) töltenek meg.[6] Ebből a hatalmas naplófolyamból ugyan csupán egy-egy rövidke részlet olvasható az 1994-es kiadásban,[7] ám az is bőséggel elegendő, hogy világos legyen: az emlékirat és a napló között számos ponton markáns különbség lehet. Természetesen a naplóbejegyzések sem használhatóak alapos szövegkritika nélkül, ám azok mégis jobban tükrözik a múltat, s benne az akkori követ/volt követ gondolatait, mint a visszapillantás textusa.

Ezért nem csupán a volt követ kitűnősége, hanem ezen különbség okán is igen lényeges lenne ennek a hooveri hét doboznak a hazahozása, alapos feltárása, java részének nyomtatásban történő közzététele.

Az 1994-es edíció értékét nagyban növeli még a mintegy 150 oldal terjedelmű, eredeti dokumentumokat sorakoztató Függelék. Kisebbik része már ismerős a *Diplomáciai Iratok Magyarország Külpolitikájához 1936 – 1945* című rangos sorozatból, két Teleki Pál-levél már ismerős a müncheni *Új Látóhatár*ból, ám a zöme új közlés. Sok dokumentum így lett ismerős Barcza György irathagyatékából, s igen értékesek azok a londoni Országos Levéltárból, a Public Record Office-ból való angol iratok, amelyek Bán D. András kutatásaiból kerültek itt

[2] 1938 májusától de facto 1941 áprilisáig képviselte hazánkat Őfelsége kormányánál. Felmentésére 1941. (nem elírás!) VIII. 30-án került sor, VIII. 31-től nyugdíjazták.

[3] Minden addigi erőfeszítése hiábavalónak bizonyult, a Vörös Hadsereg felszabadította-megszállta új Magyarországgal semmi rokonságot nem érzett, s az nem is igényelte szolgálatait, míg a régi külügyi szolgálat számos más munkatársa – csupán néhány jól csengő nevet említve: Bede István, Kertész István, Szegedy-Maszák Aladár, Velics László – tovább folytatta munkáját.

[4] Barcza György: *Diplomata-emlékeim 1911–1945*. Összeállította és szerkesztette Antal László. A jegyzeteket és az utószót Bán D. András, a bibliográfiai utószót John Lukacs írta. I-II. köt. Európa, Bp., 1994. (A továbbiakban: Barcza 1994) I. köt. 5.

[5] *A svájci misszió. Új Látóhatár*, 1983, 2–3. sz.; *Századok*, 1987. 2–3. sz.

[6] Barcza 1994. II. köt. 239.

[7] Uo. II. köt., 18., 30., 32–33., 53. – Tehát a közölt naplóbejegyzések csak a második világháború időszakából valók.

első közlésre. Olyan dokumentumokról van szó, amelyek részben alátámasztják, s nem csekély mértékben bizony korrigálják az emlékirat szövegét, állításait.

*

Az 1911 őszén (tehát az aranyló békeidők már elkomoruló utolsó időszakában) pályáját az osztrák–magyar közös külügyi szolgálatban elkezdő, jóvágású, magas, karcsú fiatalember, saját maga ugyan nem volt arisztokrata, de a családban többek névjegyét díszítette bárói, grófi címer, s e környezet számottevően formálta modorát, világlátását. Mindennek természetes folyományaként számára a (bel- és külhonban más sokak által ugyancsak éles kritikával illetett) ballhausplatzi szellem[8] pozitív értékek hordozója. A világháború kirobbanásának évében Athénbe kerül, 1916-ban Koppenhágába vezénylik, 1918 őszén is ott szolgál, egy rövid hazai tartózkodás révén ellenben testközelben éli meg a Monarchia bukását, a forradalom kirobbanását. Ez utóbbiból csak a zűrzavart látja, illetve azt, hogy kiváltója – úgymond – a „szélsőbaloldali agitáció”[9] volt. Barcza annyira viszolygott mindenféle forradalomtól, hogy visszaemlékezésének csupán a szövegösszefüggésből (tehát nem elbeszélésének konkrét szövegéből) lehet megállapítani: 1918. október végén történt az alábbi, majd „soha” el nem felejtett eset. „Zsebemben volt már – írja – a berlini hálókocsi jegye, hogy másnap visszautazom Koppenhágába, midőn este vacsorára menet egy kaszárnya előtt félig felnőtt suhancok hangos szitkozódására lettem figyelmes. Odanézve láttam, hogy ezek a kaszárnya kapuja melletti állami címert feszegetik le a falról, s azután, midőn a földre esett, lábbal tiporják. A posztoló katonák pedig ezt tétlenül szemlélték. Ez a kis esemény az őszi esőtől nedves pesti aszfalton a Monarchia összeomlásának szimbóluma volt. *Vége volt a fegyelemnek, a kötelességtudásnak*, elborzadva láttam, amint szuronyos katonák egykedvűen nézik, hogy ráncigálják a suhancok az utca sarkába az ország címert! Soha ezt a megdöbbentő első pillanatfelvételt az 1918. évi őszi összeomlásunkról el nem felejtem!”[10] (Kiemelés – P.P.)

Tehát számára a régi világ a fegyelemmel és a kötelességtudással volt azonos, a forradalom pedig ennek a végét jelentette.

Legitimista meggyőződéséből következően József főherceg volt az a személy, aki „igyekezett menteni, amit még lehetett”[11], ám ebben – nem így mondja, elbeszélésének ellenben ez az értelme – Károlyi Mihály és forradalma akadályozta. Róla így ír: Károlyi „személye a várva várt békét jelentette, ekkor már a népben azt a hitet tudta felkelteni, hogy a békét és nyugalmat csakis ő lesz képes nekik biztosítani és egyben az antant jóindulatát is.” A történeti valóság ezzel szemben az volt, hogy a nép egyrészt már nagyon régen vágyott a háború végére, ellenben *békesség* helyett leginkább a régi rend felforgatásával, ha úgy tetszik a

[8] Itthon a függetlenség káprázatában élő kuruc gondolkodásúak számára volt a testület szupranacionális szellemisége ellenszenves, a Monarchia más tájain azok háborogtak ellene, akik a dualista építmény egyik őrét látták benne, míg maguk kezdetben a Monarchia föderalizálásában, később az egész épület felrobbantásában látták a szebb jövőt. A külföld sokosztatú világában a többnyire jóval fegyelmezettebb, bürokratikusabb németek idegenkedve nézték a „ballplatziak” nem ritkán lezser bohémságát (az efféle vonásokról Barcza visszaemlékezései is tanúskodnak (ld. pl. I. köt. 14–18.), az angolszász világban ellenben az volt a döntő mozzanat, hogy ez az apparátus is azon működött, hogy a Monarchiát Berlin oldalán tartsa, s idővel a szövetség valójában olyan alárendelődést jelentett, amellyel szemben a Ballhausplatz érdemben nem tett semmit.

[9] Uo. I. köt., 114.

[10] Uo. 115.

[11] Uo. 116.

bosszúállással volt elfoglalva,[12] s az antant sem jó- sem rosszindulatával nem izgatta, lévén, hogy arról jószerivel semmit sem tudott. Az antanttal – ha úgy tetszik jóindulata remélt elnyerésével – nem a nép, hanem sokkal inkább az ország urai voltak elfoglalva, hiszen végső soron a győztesektől függött, hogy mekkora országnak maradhatnak birtoklói.

S ennek okán 1918 novemberében bizony a régi Magyarország prominensei igencsak felsorakoztak Károlyi Mihály mögött. Nem csupán megtartották miniszteriális állásaikat, hanem a jó ízlés határait messze túllépve bizonygatták a régi rendszerrel szemben régóta magukban hordott (állítólagos) ellenszenvüket, s túláradó lelkesedéssel áradoztak az új világ iránti „mély" elkötelezettségükről.[13]

Batthyány Ilona grófnő írja 1918. november első napjaiban a levitézlett régi rend szimbolikus szereplőjének, az életét vidéken féltő ifjabb Andrássy Gyulának: „A *jelszó* Mihályt erősíteni, mert utána jön a bolsevizmus."[14] (Kiemelés – P.P.) A hölgy tehát nem saját nézetéről, hanem terjedő, általa is terjesztett *jelszóról* írt, amiről (természetesen nem betű szerint, de a lényegről) Barczának is tudnia kellett.

Ám ő (messze nem egyedül) visszaemlékezés helyett visszaemlékezésként a bibliai időktől ismerős bűnbak-szindrómával operál.

Finom modora természetesen távol tartja a Károlyi Mihályt *útszéli módon* rágalmazók táborától, a polgári demokratikus forradalommal szemben gyakorta hangoztatott valótlanságok ismételgetése ellenben egyáltalán nincs ellenére.

„'Vous êtes tombés bien bas'* – mondotta Belgrádban Károlyinak Franchet d'Esperey tábornok, midőn Károlyi előtte megjelent, és azzal, hogy mi entente-barátok vagyunk (úgymond) előnyös békéért könyörgött." – eleveníti fel igencsak ferdén az úriember nagyalásonyi Barcza György a belgrádi katonai konvenció megteremtésének történetét.[15] Olyan történetet beszél el, amely a legszorosabban szakmájába vágó história volt, tehát, ha valakitől, akkor tőle ugyancsak elvárható lenne a tárgyszerűen korrekt előadás.

Károlyi Mihály valójában Belgrádban is tartással viselkedett, következőleg nem könyörögni, hanem tárgyalni ment. S hogyne tudta volna, hogy a francia főtiszttel való tárgyalása nem az a fórum, ahol a leendő béke kerül terítékre. A magyar kormányfő „csupán" azért utazott a szerb fővárosban állomásozó főparancsnokhoz, mert az akkor hazánkon keresztül készülődött a még fegyverben álló Németország délkeletről történő megtámadására. Néhány nappal korábban, november 3-án Padovában Viktor Weber tábornok ugyan aláírt az (egyébként akkor már nem is létező) Monarchia nevében egy általános fegyverszüneti megállapodást, ám e megállapodás (miért is tette volna abban a zűrzavarban és abban a rohanásban, az idő akkori szorításában?)

---

[12] Barczában szemmel láthatólag fel sem merül, hogy észrevegye: az egy teljes életre megfigyelt címergyalázási jelenetet bizony a „nép" gyermekei követték el.

[13] Ld. erre – például – Garami Ernőnek, a polgári forradalom kereskedelemügyi miniszterének visszaemlékezéseit. Garami Ernő: *Forrongó Magyarország.* Pegazus, Leipzig–Wien, 1922. Primusz, Bp., 1990. (reprint)

* Nagyon mélyre süllyedtek. – „Vous êtes tombés si bas?" – „Ilyen mélyre süllyedtek?" – olvasható az egész történet Károlyi Mihály *Hit, illúziók nélkül* című visszaemlékezésében. (Európa, Bp., 1982., 139.) És ha a főszereplő ezt a mélypontját sem takarja el a találkozónak, akkor ennek okán is biztos feleletet adható arra kérdésre, hogy melyik visszaemlékezés tükrözi hitelesebben a történetet.

[14] Magyar Országos Levéltár, Andrássy-levéltár. Ifj. Andrássy Gyuláné naplója. 1918. november 16. – Idézi Hajdu Tibor: *Károlyi Mihály. Politikai életrajz.* Kossuth, Bp., 1978., 286.

[15] Barcza 1994. I. köt. 126.

nem konkretizálta a távolabbi Szent István-i Magyarországgal szembeni – értelemszerűen annak déli területeit érintő – *demarkációs* vonalat.[16]

Magyarországon akkor olyan társadalmi forradalom bontakozott ki, amelynek tartalmáról, természetéről Barcza Györgynek semmiféle komolynak tekinthető ismeretei nem voltak. „Katona- és munkástanácsok alakultak orosz mintára" – írja a „visszaemlékező", ám itt egészen bizonyosan *nem a visszaemlékezőnek*, hanem annak az emlékiratírónak a sorait olvassuk, aki *később olvashatott* erről a históriáról. – Megengedhetőnek véljük annak feltételezését, hogy leírásához Gratz Gusztáv széles körben ismert 1935-ös összefoglalását, vagy valamely általa korábban írt/szerkesztett munkát vett kézbe.[17] Azért tartjuk így, mert az egész visszaemlékezés arról tanúskodik, hogy Barcza a forradalomból – mint idéztük – csak a felszínt, a zűrzavart látta meg. Ha egy csöppet elmélyed a katona- és munkástanácsok megalakulásának részleteibe, akkor legalább valamelyest megérti Károlyi Mihály azon döntését, hogy miért vitte magával Csernyák Imrét, a katonatanács elnökét. S akkor már azt is megláthatta volna, hogy a katonatanács emberének megpillantása ragadtatja a francia főtisztet becsmérlő szavainak kimondására.

Erre a valótlanságra épülnek rá Barcza – ismételjük: messze nem egyéni nézetet tükröző – újabb vaskos valótlan állításai, minősítései.

„A helyzet naiv félreismerése volt Károlyitól azt feltételezni, hogy az entente egy ily frázisnak hitelt adva, győzelme gyümölcseit nem szakítja le, és velünk másképp bánik, mint szövetségeseinkkel. Ilyent csak egy külpolitikában abszolút járatlan ember hihetett, mint Károlyi Mihály."[18]

Történelmi közhely, hogy Károlyi Mihály nagyot hibázott, amikor hosszú hónapokon át illúziót táplált az antanthatalmak hazánkkal kapcsolatos álláspontja iránt. Ám e tévedésével együtt is Károlyi Mihály az ország érdekét helyesen szem előtt tartva, az akkori konkrét katonapolitikai helyzetet helyesen mérlegelve, reálpolitikusként utazott Belgrádba.

Barcza Györgyöt alapvetően a forradalmakkal szembeni ellenszenve akadályozza a Károlyival szembeni tárgyilagosságában. Tisza Istvánt elsiratva elmondja azt a tényt, hogy a volt miniszterelnököt figyelmeztették: utazzon vidékre, mert a fővárosban élete nincsen biztonságban, ám arról nem tesz említést, hogy a mélyen vallásos, kálvinista hitű államférfiú utolsó szavai ezek voltak: „Ennek így kellett történnie."[19] A háború kitörése kapcsán pedig az emlékirat is tovább dagasztja azt a féligazságot, mely szerint Tisza „volt az egyetlen az akkori vezetők közül, aki 1914-ben kifejezetten ellenezte a háborút."[20] A jogot végzett, magasan pozícionált szakembernek ismernie kellett a közjogot, tudnia kellett, hogy 1914-ben

---

[16] A találkozó előtörténetére, lefolyására, korabeli visszhangjára, utóéletére: Károlyi Mihály: i.m. 137-145. A téma hatalmas szakirodalmából ld. Ormos Mária: *Padovától Trianonig.* Kossuth, Bp., 1983, Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés.* Harmadik, bővített kiadás. Osiris, Bp., 2007., Hornyák Árpád: *Magyar–jugoszláv diplomáciai kapcsolatok 1918–1927.* Forum, Újvidék, 2004.

[17] Gratz Gusztáv: *A forradalmak kora Magyarországon.* Magyar Szemle, Bp., 1935, Gratz Gusztáv (szerk.): *A bolsevizmus Magyarországon.* Franklin, Bp., 1921.

[18] Barcza 1994, I. köt. 126. – A jegyzetíró a következő szöveggel hidalta át diplomatikusan a Barcza-féle szöveg és a történeti valóság közötti szakadékot. „Károlyi vezette a delegációt, mely 1918. nov. 7-én Belgrádban Franchet d'Esperey-vel tárgyalt. A belgrádi fegyverszünetet – amely a Dráva–Maros vonaláig engedélyezte az antant előnyomulását – végül Linder Béla hadügyminiszter írta alá." Uo. 530-531.

[19] Többek között ld. Vermes Gábor: *Tiszta István.* Osiris, Bp., 2001. 477. – E szavakat ismerték a kortársak.

[20] Barcza 1994. I. köt. 116.

alkotmányos monarchiában élt,[21] tehát a magyar miniszterelnök ellenjegyzése nélkül nem lehetett háborút kirobbantani. Ezért akkor fogalmazunk pontosan, ha a „visszaemlékező" által használt kifejezéssel élve azt mondjuk: egy héttel korábbi álláspontjával szemben Tisza István bizony *kifejezetten* támogatta a háborút.

Történelmi közhely – ismételjük –, hogy Károlyi Mihály nagyot hibázott, amikor hosszú hónapokon át táplált illúziót az antanthatalmak hazánkkal kapcsolatos álláspontját illetően. Ám e tévedésével együtt is a forradalom győzelmének első órájától tudta: az országirányításhoz (s ebbe a külfölddel való kapcsolattartás kiváltképpen beletartozott) szakemberekre van szüksége.

Barcza visszaemlékezései is bizonyságul szolgálnak erre.

„Egy barátom közölte velem, hogy Károlyi a Nemzeti Tanácsból üzeni nekem, hogy menjek azonnal oda, mert szükség van gyakorlott, külföldi kapcsolatokkal és tapasztalatokkal bíró diplomatára."

Barcza azonban nemet mondott.

„Válaszom az volt, hogy nemcsak mint őfelsége kamarása, de mint cs. és kir. külügyi tisztviselő, aki esküt tett, nem állhatok mások szolgálatába. Az utcán ezalatt zajlott a forradalom. Kiéhezett katonák nekitámadtak a tiszteknek, letépték tiszti jelvényeiket, aki tiltakozott, azt leütötték. Megdöbbenve láttam, hogy ez már nem politikai akció, hanem teljes felfordulás, láttam, hogy olyan ár zsilipjét nyitotta meg Károlyi, mely el fog pusztítani, özönleni mindent az országban, ami érték, ami becsület, ami magyar. Tehetetlen undor és utálat érzése vett erőt rajtam. Egy gondolatom volt már csupán, az, hogy el, el innen, mert ebben a hazában már úgy sincs mit keresnem!"[22]

Sokan voltak Barcza György osztály- és pályatársai között, akik másként gondolkodtak. 1918. december 13-án jelent meg az önálló magyar külügyi igazgatásról szóló néptörvény. Ez kimondta, hogy a volt közös minisztériumok és egyéb intézmények magyar állampolgárságú alkalmazottait – addigi besorolásuknak és illetményüknek megfelelő – átveszik állásba, ha ezt óhajtják, és a Népköztársaságra a hűségesküt leteszik. A hívó szónak többen eleget tettek. Ez itthon sokaknak nem tetszett, mert olyanokat szerettek volna a Külügyminisztériumban látni, akik nem dolgoztak korábban a közös ügyek vitelében, akik – úgymond – „magyarabbak".[23]

Akik így szemlélték a világot, azok Barcza Györgyért sem lelkesedtek. Ő ellenben nem *ezen* ellenszenv, hanem a *saját* ellenszenve okán ült vonatra, s ment vissza állomáshelyére.

Egy olyan államot szolgálni, amely már nem létezett.

Itthon közben kiépül a Külügyminisztérium, Bécsben magyar követség kezdi el a munkát, s – mivel a békekötésig az országnak nem volt nemzetközileg elismert státusza, egyszerűen nem volt lehetőség követség létesítésére – Károlyi Mihály személyes megbízottai utaznak külföldre.[24]

A Külügyminisztériumban Barcza György kollégái, a „ballplatziak" lesznek a kulcsszereplők. 1919 februárjában a kinevezett tisztviselőknek majd felét, 44%-át ők adják.

---

[21] Nagy tisztelettel és szeretettel rajzolja meg „Európa utolsó grandseigneurjének", Ferenc Józsefnek az alakját. Ő volt – írja – „az úri gondolkodás, az igazságérzet, a kötelességteljesítés, az erkölcs megszemélyesítője." Barcza 1994. I. köt. 19.

[22] Uo. 117.

[23] Ld. részletesebben: Pritz Pál: *A magyar külügyi szolgálat keletkezése és története 1930-ig.* In: Uö.: *Magyar diplomácia a két háború között.* Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1995. 38.

[24] Ilyen missziót iparkodott vinni gróf Bánffy Miklós, gróf Sigray Antal, Miklós Ödön, Ignotus (Veigelsberg Hugó) és Fülep Lajos, a neves művészettörténész is.

Károlyi Mihály addig számíthatott a régi Magyarország exponenseinek támogatására, amíg azok benne reménykedtek a Szent István-i Magyarország megmentésében. 1919 végén még gróf Apponyi Albert is közéjük tartozott. „Nem akarnék félreértetni – írja karácsonykor Károlyi Mihálynak –: reakcióról, a régi rendszerhez való visszafordulásról szó sem lehet. Benne vagyunk a nagy szociális világforradalomban, ami nálunk történik, csak ennek a világprocesszusnak egy helyi részlete”.[25]

Barcza tehát nem vállalt feladatot, visszautazott Koppenhágába, ahol felesége azzal fogadta, „hogy az ottani lapok a budapesti eseményekről úgy írtak, mintha ott véres forradalom ütött volna ki, tömeggyilkosságokkal pusztítással. Én tudtam, hogy ez a forradalom, melynek kitörésénél jelen voltam, véres nem volt, de talán sokkal rosszabb, mert hamis nemzeti álarc mögül évszázados értékeket pusztított el.”[26]

A „visszaemlékező” ez alkalommal is téved: bizony véres volt ez a forradalom. Valójában – bár minden vonatkozásban megnyugtató kutatások híján pontos számokat nem ismerünk, ám számos jel alapján elmondható, elmondandó: nem csupán a Tanácsköztársaság, és az annak nyomán berendezkedő ellenforradalom volt véres –, az őszirózsás forradalom időszakában sem kevés véres esemény történt.[27] Mert Károlyi Mihály polgári demokratikus forradalmának jutott első helyen, hogy megzabolázza a négy éves *tömeg*háború, hatalmas tömegek egyéni élete és érdeke szempontjából teljességgel *értelmetlen* háborúban felgyűlt véres indulatokat. Mert Batthyány Ilona grófnő és társai helyesen adták ki és terjesztették az említett jelszót: „Mihályt erősíteni, mert utána jön a bolsevizmus.” És Károlyi Mihály valóban ennek megfelelően cselekedett.[28] A nép indulata akkor sok arisztokratának az életét kioltotta volna. Gróf Bethlen Istvánnak is menekülnie kellett az erdélyi Sámsondon lévő birtokáról. Családjával a közeli nádasban húzták meg magukat, hogy aztán a beálló sötétben Marosvásárhelyre menekülhessenek. A fővárosba felérkezve Bethlen István ellenben már biztonságban volt, s ott egy ideig Károlyi Mihállyal igyekszik együtt politizálni.[29]

Tehát az 1918-as polgári demokratikus forradalom keményen, véres erőszakkal, statáriummal védte a rendet, a magántulajdont a főváros és vidék népével szemben. Ha nem így lett volna, akkor vajon miért jelent meg november 8-án a Belügyminisztériumban a segítséget sürgető jegyzők küldöttsége azzal (az egyébként minden bizonnyal túlzó) állítással, hogy a 3200 jegyzőségből csupán néhány száz helyen maradt meg a jegyző, a többit elkergették, sok helyütt megölték.[30]

„Az évszázados értékek” emlegetése bizony üres szólam, amivel nincs mit kezdenünk, ellenben nem hagyhatjuk szó nélkül a „hamis nemzeti álarc” felemlegetését.

Akárcsak az előbbi gondolatmenet folytatva is bízvást állíthatjuk: Károlyi Mihály forradalma minden szempontból nemzeti alapon állt. Jóllehet magát november 16-án népköztársaságnak

---

[25] *Károlyi Mihály levelezése.* I. köt. 1905 – 1920. (Szerk. Litván György) Akadémiai, Bp., 1978., 357.

[26] Barcza 1994, I. köt. 118.

[27] Ld. részletesebben: Hajdu Tibor: *Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom.* Kossuth, Bp., 1968., 85-103. – A Magyar Történelmi Társulat 2009. márciusi rendezvényén tartott előadásában Hajdu Tibor így fogalmazott: „A napjainkban másodvirágzását élő ellenforradalmi szemlélet egyenesen katasztrófakánt, a magyar történelem mélypontjaként mutatta be (ti. a Tanácsköztársaságot – P.P.), többek között eltúlozva a ’vörös terror’ áldozatainak számát, amely pedig nemhogy a fehér terror, de az őszirózsás forradalom rendcsináló akciói áldozatainak számár sem haladta meg.” Századok Füzetek 5. sz. (2009.) 5. o.

[28] Innen is látszik a vádnak a képtelensége, hogy ő adta volna át 1919 márciusában Kun Bélának a hatalmat.

[29] Romsics Ignác: *Bethlen István. Politikai életrajz.* Magyarságkutató Intézet, Bp., 1991. 71., 72–74.

[30] Hajdu Tibor: *Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom.* Kossuth, Bp., 1968, 98.

deklarálta, sokkal inkább volt nemzeti, mint népi. Nemzeti a szó valódi, történeti tényanyag alapján megragadható értelemben, ami azt is jelenti, hogy a nemzetté válás hosszú-hosszú folyamata okán a nép és a nemzet között hatalmas szakadék tátongott.[31] Amikor a kormány az államhatalom erejével teremtett rendet, csillapította le a várost és a falut, akkor jelentős mértékben régi nemzeti alapon politizált. És régi nemzeti alapon állt, amennyiben érzelmi és taktikai okokból képtelen volt szakítani a Szent István-i Magyarország eszméjével.

Koppenhágában a követség átalakul felszámoló hivatallá. Erről az emlékirat érdekesen, hitelesen tájékoztatja az olvasót.[32] Figyelemre méltó mozzanat, hogy a Birodalom ugyan már nem létezik, a báró Ludwig Flotow (és nem báró Flotow Lajos[33]) vezette ún. Felszámoló Külügyminisztérium ellenben tovább folyósít fizetést a megmaradó tisztviselőknek, tehát Barczának is, mint ahogy igencsak tipikusnak gondoljuk a visszaemlékező azon megjegyzését is, mely szerint fizetése kiadásainak „csak mintegy harmadát fedezte."[34] Igen, a korabeli külügyi szolgálat diplomáciai ágában döntően nem annak okán állomásoztak arisztokraták, tehetős emberek, mert – úgymond – a Monarchia ilyen korhadtan reakciós volt, hanem döntően annak okán, hogy az egyébként hétköznapi értelemben korántsem szűkmarkú illetményt is ki kellett az illetőknek a saját családi vagyonból egészíteniük. Mert nem egy esetben a költséges életvitel esetén lehetett/lehet fontos értesülésekhez jutni, egy állam nemzetközi presztízsét számtalanszor hatékonyabban lehet csillogó reprezentációval/ mint garasoskodó életvitellel gyarapítani.

Az időközben köztársasági elnökké választott Károlyi Mihály továbbra sem tett le arról, hogy Barcza tudását, ismereteit igénybe vegye. A jóval nagyobb úrnak született politikus ezt (korábbi visszautasítása után miért lett volna másként?) bizonyára nem szívesen tette, ám az ország kétségbeejtően nehéz helyzete megalkuvásra sarkallta. Az újabb refus-t elhárítandó azt az utat választotta, hogy Flotow-n keresztül kereste meg (nem tudjuk, hogy pontosan mikor, valamikor 1919. január második felében, februárban) a diplomatát, kérve, hogy a felszámoló közös miniszteren keresztül tájékoztassa őt főleg arról: „a semleges hatalmak és volt ellenfeleink mily véleményt táplálnak az új magyar rezsimmel szemben."[35]

Károlyi kérése most elháríthatatlan volt. Hiszen a felszámoló követségi titkár olyan forrásból húzott fizetést, amiben a magyar adófizetők pénze is benne volt. Barcza természetesen nem azt írja, hogy ennek okán állt kötélnek, hanem magát erkölcsi magaslatra állítva indokolja válaszát: „úgy éreztem, kötelességem az, hogy hazámnak akkori rettenetes nehéz helyzetében,

---

[31] Nép és nemzet mára sem vált eggyé. Ennek taglalása ellenben nem e dolgozat tárgya.

[32] Barcza 1994 I. köt. 118–127. – Az a szerzői korrekciót ellenben, mely szerint nem ifj. Andrássy Gyula, hanem gróf Otto Czernin (Ottokar Czernin testvére) lett volna a Monarchia utolsó külügyminisztere, annak okán, hogy őt november 1-én IV. Károly kinevezte külügyminiszterré, nem több mint felszínes okoskodás, hiszen a jelölt – maga Barcza írja – két óra múlva visszaadja megbízatását. (119. o.) Itt a „visszaemlékező" ismét elköveti azt a hibát, hogy elfeledi: alkotmányos monarchiában ellenjegyzés nélkül nincs hatályos döntés. Az írásunk elején felhánytorgatott problémát e szövegrész jegyzetelése kapcsán is dokumentálhatjuk. A vonatkozó jegyzet szépen – ahogy a kiadói érdek diktálta illem kívánja – elbeszéli Otto Czernin életének alapadatait, „csak" éppen arról nem olvashatunk egy szót sem, hogy a memoárírónak igazán kár volt a jámbor olvasó tudását/tudatlanságát „továbbfejlesztenie".

[33] Ez is érdekes, hogy a korabeli magyar nacionalizmus ezen mosolyt fakasztó gyakorlata (mindenkinek a nevét megmagyarosították, így lesz Jules Verne kitörölhetetlenül Verne Gyula stb.) még arra Barczára is hatott, aki egyébként – egész emlékirata is tanúsítja – olyannyira távol tartotta magát buzgó magyar nacionalista kortársaitól.

[34] Barcza 1994, I. köt. 123.

[35] Uo.

amennyire csak ottani szerény lehetőségeim engedik, segítségére legyek."[36] A kötelességérzetre történt hivatkozása – a novemberi visszautasítás ismeretében – felettébb üres, a lehetőségeinek szerény voltára történő utalás szintén nem meggyőző, a segítségben pedig nem volt köszönet. Hiszen fizetése, kapcsolatai, bevallottan nyugodt körülményei voltak. Aligha hihető, hogy lehetőségei szerényebbek lettek volna, mint (például) gróf Bánffy Miklósnak, aki – mint fentebb jeleztük, s akinek ebbéli tevékenységéről maga Barcza is ír[37] – Károlyi emisszáriusaként törekedett hasznossá tenni magát.

„… Flotow útján – olvashatjuk – azt táviratoztam Károlyinak, hogy értesüléseim szerint, melyekben figyelembe vettem azokat is, melyeket a volt ellenfeleink táborából szerezhettem, az akkori magyar kormányban az entente nem bízik. Nem bízik – így a politikailag színezett, manipulatív, Barcza saját véleményét becsúsztató fordulat –, mert nem látja benne a kellő erélyt és hatalmat arra, hogy az összeomlás után felülkerekedett zabolátlan baloldali elemeket megfékezze, hogy velük szemben kellőleg fellépjen, és az országban a rendet ismét helyreállítsa. Addig, amíg erre a jelenlegi magyar rezsim nem szolgál bizonyítékokkal, vele szemben az entente és a semleges külföld is bizalmatlan lesz, és nem fogja az ő uralmát nálunk stabilnak tekinteni."

Károlyi Mihály úriemberként válaszolt a semmire nem jó üzenetre. Megköszönte, s „újra felkért, hogy a jövőben is hasonló nyílt szellemben támogassam."[38] Károlyi nagyon jól tudta, hogy az antantnak Párizsban rendszerével szemben a fő problémája az ország megcsonkításával szembeni ellenállása és nem „az összeomlás után felülkerekedett zabolátlan baloldali elemek" megfékezésének elmaradása volt.

A Tanácsköztársaság és a Vix-jegyzék közötti kapcsolatot természetesen Barcza is látja, ám a szokásos valótlansággal azt írja, hogy Kun Bélának Károlyi adta át a hatalmat[39], holott ő – alaposan téves hite szerint – szociáldemokrata miniszterelnököt akart azzal, hogy az államfői tiszt továbbra is az övé marad.

Barcza György 1919 szeptemberében érkezett haza Dániából. „Az új magyar külügyminisztérium – írja – a királyi Vár néhány földszinti helyiségében volt. Egypár volt közös szolgálatbeli kolléga és nyelveket beszélő más hivatalnok lézengett a nagy termekben. Aki jött, azt megfogták, leültették egy íróasztal elé, de dolga bizony nem volt. Somssich József gróf lett a külügyminiszter. Velem közölték, hogy csak utazzam vissza Koppenhágába, mert ügyvivői minőségben ott fogok maradni."[40]

A Külügyminisztériumban munka ugyan valóban nem folyt, intrika ellenben annál inkább zajlott. Ennek tárgya leginkább az volt, hogy a Tanácsköztársaság külügyi népbiztosságán igen nagy számban dolgoztak a korábbi rezsimek tisztviselői, ők akkor kezdtek a proletárdiktatúrával szembefordulni, amikor annak helyzete kritikussá vált. Júliusban Kun Béla nagy létszámleépítést hajtott végre, s most szeptemberben kitört a háború az intaktak és a forradalmakat kiszolgálók között. Az utóbbiak nem csupán többségben, de jobb pozícióban is voltak. Jól mutatja ezt az a tény, hogy a minisztertanács augusztus 23-i határozata nyomán a Külügyminisztériumban csak szeptember 5-én adnak ki körrendeletet a Tanácsköztársaság idején alkalmazottak magatartásának felülvizsgálatára. A rendelet – igaz: nagy dörgedelmek közepette – világosan kimondta: „a kommunista rendszer alatt való továbbszolgálás ténye önmagában még egyénileg kifogás tárgyát …. Nem alkothatja, mint ahogy a rendelkezési

[36] Uo.
[37] Uo. 124–125.
[38] Uo. 123–124.
[39] Uo. 127.
[40] Uo. 132.

állapotba vétel vagy a hivatal elhagyása sem tudható be senkinek különös érdeméül." Arról pedig, hogy e központi gondolat valóban érvényesüljön, a kiküldött fegyelmi bizottság összetételével gondoskodtak: minden tag a Tanácsköztársaság külügy népbiztosságán dolgozott.[41]

Így némi kétkedéssel olvassuk Barcza azon sorait mely szerint „rendkívül" megörült annak, hogy visszaküldték Dániába.[42]

Ha majd megismerhetjük a Hoover Intézetben lévő naplókat, akkor egészen bizonyosan részletesebb és hitelesebb beszámolót olvashatunk…

Az 1919. őszi hazai helyzet jellemzése kapcsán Barcza György mélyen igazan írja: „régi történelmi törvény az, hogy az egyik szélsőség bukása után a politikai inga sohasem áll meg azonnal a középen, hanem az ellenkező irányban leng ki."[43] Ám a konkrétumokra térve nagyon a felszínen mozog, amikor azt írja, hogy a szociáldemokraták – úgymond – „lekésték" az uralom átvételét, „mert mire hazaértek, itt már a szélsőjobboldali hazafias irányzat kerekedett felül." A hazatérő szociáldemokrata vezetők valóban nem tudták az ingaeffektus történelmi tapasztalatát szem előtt tartani, valóban csalódtak, ám – a szokásos sugallattal szemben – korántsem voltak hazafiatlanabbak a szélsőjobboldaliaknál. Garami Ernő és társai valóban csalódtak abban a hitükben, hogy a polgári demokratikus antant politikusok hozzásegítik őket ahhoz, hogy Magyarországon polgári demokratikus berendezkedés legyen. Csalódniuk kellett, mert a Tanácsköztársaság emlékétől frissen befolyásolt magyar társadalom pontosan tudta, hogy a diktatúra működtetésében a szociáldemokrata személyeknek milyen fontos szerepük volt. Másfelől azonban a „szélsőjobboldali hazafias irányzat" nem eredeti – katonai diktatúrát, kemény budapesti megtorlást akaró – célkitűzésével, hanem (kénytelen vállalt) jóval szolidabb programmal „kerekedett felül".

1919 őszén a „hazafias" és a „hazafiatlan" tábor képviselői *egyként* magától értetődőnek vették, hogy vitájukat (ha úgy tetszik: nem egymás között, nem nemzeti keretek között rendezik) az antant moderálja.

S a moderátori szerepet betöltő Sir George Clerk (bár megbízói, s saját világfelfogása jegyében ugyancsak hajlott volna Garami Ernő és társai felfogásának érvényesítésére) kénytelen volt olyan kompromisszumot formálni közöttük, melynek jegyében mindkét félnek engednie kellett. Így alakul ki a Horthy-rendszer korlátozott parlamentáris jellege.

Barcza György informatívan, korrekten ír a koppenhágai követség 1919. október 31-én történt megszűnéséről, a bezárás szomorú eseményeiről, a Svédországra, Norvégiára és Finnországra is kiterjedő ügyvivőségéről, utazásairól tárgyalásairól, benyomásairól.[44] Tárgyilagosan ismerteti a fehérterror okán vele szemben tartózkodóan viselkedő szociáldemokrata Karl Hjalmar Branting svéd miniszterelnökkel folytatott beszélgetését, amely kapcsán maga Barcza is elítélően ír erről a terrorról. Azzal együtt is, hogy utal „az ellenséges propaganda" felnagyító szerepére.[45]

---

[41] Pritz: i.m. 41–42.
[42] Barcza 1994. I. köt. 132.
[43] Uo. 133.
[44] Uo. 133–147.
[45] Uo. 140-141. – Visszaemlékezése egy másik pontján azonban ennek ellentmond. A finnországi benyomásairól, a finn és magyar történelem közötti párhuzamokon és eltéréseken elmélkedve Barcza azt írja, hogy míg a jóval keményebb finn fehérterror felett a világ napirendre tért, „addig a magyar fehérterror rémmeséje még évekig kísértett a külföldi ellenséges propagandában." Uo. 145. o. – Míg a külföldi magyarságkép formálásban ma is találhatóak bennünket alaptalanul negatív színben láttatni akaró ábrázolások, addig a fehérterror *tényeinek* , nemkülönben a vörös terror

A trianoni békeszerződés aláírásának az illetékességi körébe tartozó külföldi, azon belül kiváltképpen a dániai visszhangjáról igen érdekesen tudósít. Megtudjuk – például –, hogy a dánok „udvarias részvétet mutattak és sajnálkoztak a kemény béke miatt, de nem felejtették el megjegyezni, hogy bizony, aki a rossz oldalra áll, az így jár! A jövő háborúban, reméljük, már maguk is a jó oldalon lesznek – tették hozzá."[46] Annál meghökkentőbb, hogy Barcza nemhogy nem töprengett el ezeken a véleményeken, hanem a békeszerződés aláírásáról a legszélsőségesebben szubjektív véleményt nyilvánítja: „… egész meggyőződésem és politikai érzékem azt sugallta, hogy ezt a békét magyar embernek aláírnia sohasem lenne szabad." Minden szakmai tudását, józanságát feledve így „gondolja tovább" diplomata képzettségével összeegyeztethetetlen álláspontját: „Az entente persze visszautasításunk esetében katonailag megszállt volna, szabad kezet engedett volna bosszúra vágyó szomszédainknak, kik a hatalmukba került területeinken eléggé megmutatták, hogy mily érzelmekkel viseltetnek irántunk és mily módszereket alkalmaznak, s éveken át a legnehezebb sors várt volna ránk. De minden szenvedést inkább vállaltam volna, mintsem hogy egy ily diktátumot aláírásommal szentesítsek és önként egyezzem bele … Az entente megszállás nem tartott volna örökké, sőt sokáig sem, legfeljebb néhány évig, hiszen az entente is kimerült volna … és látva elhatározásunkat *talán* revideálta volna álláspontját … ha kibírtunk egy százötven éves török uralmat, úgy kibírtunk volna egypár éves entente vagy cseh–szerb–román uralmat is azzal a tudattal, hogy ezzel az ország jövőjét *talán* mégis megmentjük és az egész világ becsülését *biztosan* elnyerjük."[47] (Kiemelések – P.P.)

A „talán" szó kétszeri előfordulása szerint Barcza haloványan vélhetőleg mégis érzékelte: valóságidegen messzi régiókba tévedt. Majd amikor még azt is megkockáztatja, hogy ezen ámokfutás *biztosan* meghozza „az egész világ becsülését", akkor a képtelenségek e csúcspontja láttán azt mondhatjuk: Trianon hatásáról nem elegendő azt mondanunk, hogy annak a magyar kortársakra gyakorolt hatását mai ésszel már fel nem foghatjuk, hanem azt is, hogy ennek a hatásnak ilyen elképesztő következményei is voltak …

S még egy: a vizsgált visszaemlékezésnek mélységesen nagy ellentmondása, hogy az a diplomata írta le ezeket az ámokfutásos szavakat, aki a korabeli keresztény középosztályon belül talán a legkeményebben ostorozta Kállay Miklós második világháborús külpolitikáját, amiért nem merte vállalni a németekkel való szakítást, a szembefordulás kockázatát…

*

„A külügyminisztérium személyzeti főnöke egy óvatos levélben tudatta velem, hogy Belgrádba helyeznek át" – olvashatjuk nem sokkal odébb.[48] Barcza ellenben „védekezett" a döntés ellen. Igen-igen érdekes lenne megtudnunk, vajon mit is jelentett konkrétan e szót tartalma. Kiváltképp, mert a „védekezés" eredménnyel járt. Barcza ugyan attól sem volt elragadtatva, hogy közbülső megoldásként a „félvörös Ausztria"[49] fővárosa, Bécs lesz újabb állomáshelye, de mégis megkönnyebbült, hogy hazáját nem a Balkánon kell szolgálnia.

---

tényeinek számon tartása nem a propaganda, hanem a hiteles múltábrázolás témája. Való igaz, hogy e tényeket innen-onnan túlnagyítják, ám a túlnagyítás tényének megállapítása nem lehet alapja a fehérterror rémmesék világába való utalásának.

[46] Uo. 150.

[47] Uo. 148–149. – Két évtizeddel később is Barcza Trianont „fércmunkának" tartja. Uo. 423. o.

[48] Uo. 152.

[49] A szociáldemokrácia „félvörösként" való látása és láttatása messze nem csupán Barcza felfogására vet életes fényt.

A húszas évek eleje Bécsének hangulatát, életkörülményeit igen érzékletesen idézi fel, sok valóságos elemét villantva fel a Monarchia szétdarabolása, a politikai határokból származó vámhatárok gazdasági életet sújtó, árakat felfelé mozgató hatásának, a társadalom végletes polarizálódásának, a fent élők pazarlásának, a lentiek nyomorának, a hat millió lakosúvá zsugorodott országhoz képest vízfejjé vált kétmilliós Bécs lehetetlenségének. Ám az egész, sok szempontból valóban lehetetlen, s valóban későbbi nagy konfliktusokat generáló helyzet leírása, nemhogy azt teszi világossá, hogy Barcza 1946-ban mindenféle komoly forrásanyagot, korabeli naplóbejegyzéseit mellőzve[50] diktálta gépbe visszaemlékezéseit, de azt is, hogy elbeszéléséből teljesen kiesett az a korábbi tudása, amellyel, mint gyakorló diplomata annak idején egész bizonyosan rendelkezett. A visszaemlékező nézőpontja – a legfinomabban fogalmazva – messze nem tükrözi a múlt valóságát.

Az antant – állítja – éket vert a Monarchia utódállamai közé. Rosszabb, mint a Habsburgok, akik ugyan a *divida et impera* elv alapján tartották sakkban a birodalom sokféle népét, de „ott voltak helyben és törődhettek az örökké felmerülő viszályok elsimításával, amihez sok évszázados gyakorlattal rendelkeztek. Az entente azonban szétdarabolta a Monarchiát és azután, mint aki dolgát kitűnően végezte, visszavonult, lefegyverezte Magyarországot és Ausztriát, közéjük is politikai éket vert a nyugat-magyarországi kérdéssel, és azután hagyta őket éhen halni, ő meg pihent babérjain, azt híve, hogy most már örökre elintézte Közép-Európa népei millióinak sorsát. A kisantant, amely Franciaország találmánya volt, lett volna hivatva zsandárként felügyelni Ausztriára és Magyarországra, nehogy ezek népe valaha is ráébredhessen sorsára és kellemetlenkedhessék."[51]

Történelmi közhely, hogy a győztesek alaposan elhibázták a békerendszert. Ám – hatalmas feltárt forrásanyag, könyvtárnyi szakirodalom bizonyítja – művük tökéletlenségével igencsak tisztában voltak. Tudták, hogy a németeket nem fosztották meg nagyhatalom voltuktól. Ezért féken tartásukra új szövetségi rendszert akartak, s ez tovább növelte számtalan érdekellentétüket. Így bontakozik ki az ún. Paléologue-féle kísérlet, amely olyannyira felbőszíti az utódállamokat, hogy kisantanttá szerveződésük olasz bábáskodás mellett kezdődik.[52] (Aztán az eleve elkésett átrendezési kísérlet kudarca nyomán valóban Párizs lesz a kisantant fő patrónusa, ám Eduard Beneš és társai bő másfél évtizeden át messze többek voltak, mint Párizs engedelmes „zsandárjai": nem egy esetben alaposan tudták fékezni, formálni a francia nagyhatalom Duna-medencei politikáját.)

Egyébként a győzteseknek éppen elég nehézségük volt, érdekeikkel messze nem esett egybe, hogy gondjaikat még különféle ékek elhelyezésével is tetézzék. A magyar–osztrák viszonyt valóban megterhelte a nyugat-magyarországi kérdés, nem pontos a szakirodalom sokáig élő felfogás, mely szerint a soproni népszavazással véglegesen megnyugodtak volna a magyar kedélyek.[53]

---

[50] „Tudjuk – írja Bán D. András –, hogy Barcza több mint harminc évig naplót is vezetett, de nem bizonyos, hogy emlékei megírásakor rendelkezésére álltak a naplók. Vagy ha nála voltak is 1946-ban, nehezen elképzelhető, hogy a naplókra támaszkodva írta volna teljes emlékiratát. E kételyünket erősíti, hogy … nemegyszer eltéveszti a felidézett események időpontját: néha éveket téved." II. köt. 224. Részletes elemzésünk szerint a helyzet sokkal lesújtóbb.

[51] Barcza 1994. I. köt. 159.

[52] Barcza nem egyéni nézetét fogalmazza meg. Általános volt e felfogás évtizedeken át. Csak a nyolcvanas évek kutatásai, Ádám Magda és Ormos Mária írásai tették világossá a fentieket.

[53] Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919–1845.* Kossuth, Bp., 1969. 84. („A soproni népszavazás az egész versailles-i békemű szempontjából túlmutatott helyi jelentőségén. Az új osztrák–magyar határ lett a trianoni határok legbiztosabb szakasza. A két ország kölcsönösen belenyugodott a népszavazás eredményébe, illetve Burgenland elszakadásába. Kivéve a harmincas évek második felében bizonyos szélsőjobboldali agitációt, a burgenlandi kérdés többet nem merült

A határvidék hovatartozása valójában már a századforduló után vitássá vált. Az 1918. november 22-én kiadott osztrák államnyilatkozat Nyugat-Magyarország német településterületének ugyanolyan önrendelkezési jogot igényelt, mint amit Budapest minden más nemzetiségnek már elismert. A következő hónapokban az osztrák belpolitikai erők radikálisabbá váltak, s ennek nyomán Karl Renner 1919. május 11-én bejelentette az osztrák igényt Nyugat-Magyarországra.[54] Párizsban ekkor még elutasítóan reagálnak. Mivel azonban nagyon hamar világossá vált, hogy az osztrák állam életképtelensége (amelyre más összefüggésben maga Barcza is utal) azzal a veszéllyel fenyeget, hogy Kun Béla forradalom exportáló törekvése nem marad eredménytelen, ezért a győztesek hátrányunkra változtatták meg álláspontjukat.[55]

Egyébként a forradalmak bukása után Burgenland jövőjén túl a szomszédok között súlyos feszültség forrása volt az eltérő politikai berendezkedés. Az, hogy Ausztriában 1920 novemberéig a szociáldemokraták kormányoztak, s később is igen jelentős politikai erővel rendelkeztek.

Végül egyáltalán nem lényegtelen korrekció, hogy míg hazánkat a kisantant valóban karanténban akarta tartani, addig Ausztriát éppen magához szerette volna édesgetni, magába a szervezetbe beléptetni. Az 1921 decemberében Csehszlovákia és Ausztria között a Prága közeli Lana-ban létrejött megállapodás volt az első lépés ebben az irányban. Ám ez a folyamat később elakadt, az osztrák belpolitika jobbra fordulása nyomán a magyar–osztrák viszony ellenben a közeledés jegyében fejlődött…

Barcza György visszaemlékezéseinek, illetve a magunk megjegyzéseinek (remélt) olvasójától e ponton – terjedelmi okok folytán – elbúcsúzunk.

---

fel komolyan mint revíziós probléma, nemcsak kormányszinten, de a közvéleményben is.") A munka 1975-ös második, 1988-as harmadik kiadásában is e vonatkozásban ugyanez a szöveg maradt. Az árnyaltabb beállításra ld. Tóth Imre: *A Nyugat–Magyarországi kérdés 1922–1939. Diplomácia és helyi politika a két háború között.* Sopron 2006.

[54] Soós Katalin: *Burgenland az európai politikában 1918–1921.* Akadémiai, Bp., 1971., 11-22.

[55] Párizsban súlyos aggodalmakra adott okot az a tény is, hogy igen erős volt Ausztriában a Németországgal való egyesülés igénye, amit a győztesek mindenképpen el akartak kerülni. Az éléskamra odaítélésével – hitük szerint – ezen a problémán is enyhítettek.